

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กฎหมายเทียบบาล กรุงเทพมหานคร. พระนคร: โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2462. (พิมพ์ในงานศพ หลวงกรุงศรีบริรักษ์และคุณหญิงเลื่อน ญาณประกาศ 2462).

กฤษฎา บุญสมิต. กฎหมายตราสามดวง : แว่นส่องสังคมไทย : ผลงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ ลำดับที่ 2 “โครงสร้างกฎหมายตราสามดวง : การพิจารณาใหม่”. วินัย พงศ์ศรีเพียร, บรรณาธิการ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เฟื่องฟ้าพรินติ้ง, 2547.

กฤษฎา บุญสมิต. โครงสร้างและอรรถาธิบายของกฎหมายตราสามดวง. ใน เอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการและการอบรมครูสอนสังคมศึกษาและภาษาไทยระดับมัธยมศึกษา เรื่อง กฎหมายตราสามดวง : แว่นส่องสังคมไทย, เอกสารลำดับที่ 4. 7-8 มีนาคม 2546 ณ โรงแรมตรัง กรุงเทพมหานคร.

กำธร เลียงสังขธรรม. กฎหมายตราสามดวงฉบับพิมพ์. ศิลปวัฒนธรรม 5,2 (ตุลาคม 2527) : 78-92.

เกษม ศิริสัมพันธ์. โทษทัณฑ์ในกฎหมายตราสามดวง [บทวิทยุออกอากาศทางสถานีวิทยุศึกษา].

17 เมษายน 2548. อ้างถึงใน ศิริพร ดาบเพชร. พระไอยการกระบดศึก. เอกสารประกอบการประชุมสัมมนาทางวิชาการเรื่อง กฎหมายตราสามดวง : แว่นส่องสังคมไทย ครั้งที่ 5 การน้อมราชฎ์บังหลวงกับความมั่นคงของรัฐไทย 28-29 กรกฎาคม 2548 ณ โรงแรม ดวันนารามาดา กรุงเทพมหานคร.

ขจร สุขพานิช. ฐานันดรไพร่. พิมพ์ครั้งที่ 4. พระนคร: โรงพิมพ์การรถไฟ, 2510. (พิมพ์ในงานศพ นางพัน สรรพกิจโกศล (พัน ศกุนตนาถ) พฤศจิกายน 2510).

เครื่องประกอบพระราชอิสริยยศ ราชยาน ราชรถ และพระเมรุมาศ. กรุงเทพมหานคร: กองวรรณกรรม และประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร, 2539.

คัมภีร์สารัตถสังคหะ. เล่ม 3. พิมพ์ครั้งที่ 5. พระนคร: โรงพิมพ์เลียงเชียง, ม.ป.ป.

คำฉันท์ดุขฎีสังเวย คำฉันท์กล่อมช้างครั้งกรุงเก่า และคำฉันท์คชกรรมประยูร. กรุงเทพมหานคร: กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร, 2545.

คำฉันท์สรรเสริญพระเกียรติสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงปราสาททอง. กรุงเทพมหานคร: กองวรรณกรรม และประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร, 2543.

คำให้การขุนหลวงวัดประดู่ทรงธรรม เอกสารจากหอหลวง. กรุงเทพมหานคร: สำนักเลขาธิการ นายกรัฐมนตรี, 2534.

คำให้การชาวกรุงเก่า คำให้การขุนหลวงหาวัด และพระราชพงศาวดารกรุงเก่าฉบับหลวงประเสริฐ. พระนคร: สำนักพิมพ์คลังวิทยา, 2502.

แกมพ์เฟอร์, เองเงิลแบร์ต. ไทยในจดหมายเหตุแกมพ์เฟอร์. แปลโดย อัมพร สายสุวรรณ.

พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร, 2545.

โคลงทวาทศมาส. ใน วรรณกรรมสมัยอยุธยา เล่ม 2, หน้า 681-730. กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร, 2530.

จดหมายเหตุกรมสรรพาวุธทหารบก งานพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพสมเด็จพระ

พระศรีนครินทราบรมราชชนนี. กรุงเทพมหานคร: รุ่งศิลป์การพิมพ์, 2539.

จดหมายเหตุความทรงจำกรมหลวงนรินทรเทวีและพระราชวิจารณ์รัชกาลที่ 5. กรุงเทพมหานคร:

องค์การคำคุณุสภา, 2516.

จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3. เล่ม 1. กรุงเทพมหานคร: สหประชาพานิชย์, 2530.

จักรฤทธิ อุทโท. พระธรรมนูน: การบริหารงานยุติธรรมและการบริหารราชการแผ่นดินของไทย

สมัยโบราณ. ใน เอกสารประกอบการประชุมสัมมนาทางวิชาการเรื่อง กฎหมาย

ตราสามดวง : แว่นส่องสังคมไทย ครั้งที่ 2. 3-4 ตุลาคม ณ ห้องประชุมหอสมุดแห่งชาติ

กรุงเทพมหานคร.

จักรวรรดิวัตรคำฉันท์. พระนคร: โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2467. (พระเจ้าบรมวงศ์เธอ

กรมหลวงพรหมวรานุกัญ โปรคให้พิมพ์ ปีชวด 2467).

จันทร์ฉาย ภักอธิตม. รายงานการวิจัยการวิเคราะห์พระบรมนามาภิไธยในสมัยอยุธยา : การสืบค้น

และความหมาย. ม.ป.ท., 2532. (เอกสารอัดสำเนา)

จันทวรรณ อนันตประยูร. กฎมณเฑียรบาล : ภาพสะท้อนฐานะและความสำคัญของพระมหากษัตริย์ไทย.

ใน ภูมิปัญญาของคนไทย : ศึกษาจากกฎหมายตราสามดวงและจิตรกรรมฝาผนัง,

หน้า 49-68. กรุงเทพมหานคร: ทูลส่งเสริมกลุ่มวิจัย-เมธีวิจัยอาวุโส สกว., 2540.

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า

เจ้าอยู่หัว ทรงวิจารณ์เรื่อง พระราชพงศาวดารกับเรื่องราชประเพณีการตั้งพระมหาอุปราช.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พระจันทร์, 2516. (พิมพ์ในงานฉาปนกิจศพนายพงษ์เจริญ ส่งศิริ

11 กุมภาพันธ์ 2516).

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. พระราชพิธีสิบสองเดือน. พิมพ์ครั้งที่ 18.

กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์บรรณาคาร, 2542.

จุลทัศน์ พยาฆรานนท์. เอกสารประกอบการบรรยายเรื่อง “ธรรมเนียม ประเพณี และขนบนิยม

ในราชสำนักสมัยอยุธยา”. ม.ป.ท., ม.ป.ป. (เอกสารอัดสำเนา)

จุฬิศพงศ์ จุฬารัตน์. ชั้นที่แขกในราชสำนักอยุธยา. ศิลปวัฒนธรรม 21,6 (เมษายน 2543) : 66-73.

- จุฬิศพงศ์ จุฬารัตน์. ขุนนางกรมท่าขวา การศึกษาบทบาทและหน้าที่ในสมัยอยุธยาถึงสมัยรัตนโกสินทร์ พ.ศ. 2153-2435. กรุงเทพมหานคร: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546.
- ฉัตรารณณ์ จินดาเดช. การบริหารราชสำนักฝ่ายในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. *รวมบทความประวัติศาสตร์* 25(2546) : 145-200.
- ชัย เรื่องศิลป์. *ประวัติศาสตร์สังคมไทยสมัยโบราณก่อนศตวรรษที่ 25*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เรื่องศิลป์, 2523.
- ชัชชัย, เดอ. จดหมายเหตุรายวันการเดินทางไปสู่ประเทศสยาม ในปี ค.ศ.1685 และ 1686 ฉบับสมบูรณ์. แปลโดย สันต์ ท. โกมลบุตร. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ก้าวหน้า, 2516.
- ชาญณรงค์ บุญหนุน. พระธรรมศาสตร์. ใน วินัย พงศ์ศรีเพียร และวีรวัลย์ งามสันติกุล (บรรณาธิการ), *นิติปรัชญาไทย ประกาศพระราชปราชญ์ หลักอินทภาษ พระธรรมศาสตร์ และ On the laws of Mu'ung Thai or Siam*, หน้า 65-157. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2549.
- เชรเวส, นิโกลาส์. *ประวัติศาสตร์ธรรมชาติและการเมืองแห่งราชอาณาจักรสยาม*. แปลโดย สันต์ ท. โกมลบุตร. พระนคร: สำนักพิมพ์ก้าวหน้า, 2506.
- ณัฐภูภัทร จันทวิช. เครื่องเบญจราชกกุธภัณฑ์. *บ้านและสวน* 12, 137 (มกราคม) : 164-165.
- ณัฐภูภัทร จันทวิช. พระราชพิธีบรมราชาภิเษก. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อมรินทร์พริ้นติ้ง กรุ๊ป, 2530. (กรมศิลปากรจัดพิมพ์เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช เนื่องในมหาวโรกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 5 รอบ 5 ธันวาคม 2530).
- ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. คำอธิบายของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพตอบปัญหาพระยาอินทรมนตรี ศรีจันทร์กุมาร (Francis B. Giles). *วารสารสมาคมประวัติศาสตร์* 27 (2548) : 173-213.
- ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. เจ้าจอมมารดาทับทิม. *รวมบทความประวัติศาสตร์* 25(2546) : 49-72.
- ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. *ตำนานกฎหมายเมืองไทยและประมวลคำอธิบายทางนิติศาสตร์*. พระนคร: โรงพิมพ์ไทยเกษม, 2493. (พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ หลวงอินทอาญา (พงษ์ ฒ นคร) 14 ธันวาคม 2493).
- ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. *ไทยรบพม่าฉบับสมบูรณ์*. พระนคร: สำนักพิมพ์บรรณาคาร, 2515.

ตำราราชานุกาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ (รัชกาลที่ 5).

กรุงเทพมหานคร: องค์การคำคุณา, 2504.

ตำราราชานุกาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. ลักษณะการปกครองประเทศสยามแต่โบราณ.

ใน หนังสืออ่านประกอบวิชาพื้นฐานอารยธรรมไทย ตอนพื้นฐานทางประวัติศาสตร์
สังคม และการเมือง, หน้า 3-29. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,
2518.

ดิเรก กุลศิริสวัสดิ์. ผู้แปล, ฉบับย่อสำเนาอักษรีย์สุลัยมาน. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโครงการตำรา

สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2527.

ดี บี บรัดเล. ผู้จัดพิมพ์. หนังสือเรื่องกฎหมายเมืองไทย. เล่ม 2. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร:

ริมป้อมปากคลองบางกอกใหญ่, 1250.

คูปลาตร์, หลุยส์. สถานะของหญิงมีสามีในประเทศสยาม. แปลโดย ไพโรจน์ กัมพูสิริ.

กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2533.

ดาซาร์ดี. จดหมายเหตุการณ์เดินทางครั้งที่ 2 ของบาทหลวงดาซาร์ดี ค.ศ. 1687-1688. แปลโดย

สันต์ ท. โกมลบุตร. กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร, 2519.

ดาซาร์ดี. จดหมายเหตุการณ์เดินทางสู่ประเทศสยามของบาทหลวงดาซาร์ดี. แปลโดย

สันต์ ท. โกมลบุตร. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์บรรณกิจ, 2539.

ตำราช่าง ฉบับรัชกาลที่ 1. กรุงเทพมหานคร: รุ่งศิลป์การพิมพ์ (1997), 2545.

ตำราแบบธรรมเนียมในราชสำนักครั้งกรุงศรีอยุธยากับพระวิจารณ์ของสมเด็จพระเจ้า

ราชานุกาพ. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์

กรมศิลปากร, 2539.

ตำราพระราชพิธีเก่าและตำราทวาทศพิธี. กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร, 2548.

ตำราพิชัยเสนาของเจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรงค. พระนคร: โรงพิมพ์ครุสมิต, 1245.

ตุรแปง, ฟรังซัวส์ อังรี. ประวัติศาสตร์ไทยสมัยกรุงศรีอยุธยาฉบับตุรแปง. แปลโดย

สมศรี เอี่ยมธรรม. กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร, 2522.

ตุรแปง, ฟรังซัวส์ อังรี. ประวัติศาสตร์แห่งราชอาณาจักรสยาม. แปลโดย ปอล ชาเวียร์.

พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร, 2539.

ธรรมธิเบิร์ต, เจ้าฟ้า. ภาพย่อโคลงนิราศธาร โศก. ใน วรรณกรรมสมัยอยุธยา. เล่ม 3, หน้า 255-297.

พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร, 2545.

- ธานีนิวัต, พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้า. เรื่องบรมราชาภิเษก. พระนคร: โรงพิมพ์พานิชศุกผล, 2489. (พิมพ์ในงานฉาปนกิจศพ นางทรัพย์ เลขยานนท์ และนางสิน เลขยานนท์ 23 เมษายน 2489).
- ธิดา สาระยา. โครงสร้างของชนชั้นในสังคมไทยสมัยสุโขทัยและต้นอยุธยา (พ.ศ. 1800-2112). ทุณวิจัยรัชดาภิเษกสมโภชจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519.
- ธีรวัต ฅ ป้อมเพชร. กบฏเจ้าท่าทราย : กบฏนอกพระราชพงศาวดาร. โลกประวัติศาสตร์ 1,1 (มกราคม - มีนาคม 2538) : 9-13.
- นางนพมาศ หรือคำรับท้าวศรีจุฬาลักษณ์. ใน วรรณกรรมสมัยสุโขทัย, หน้า 249-320. กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร, 2528.
- นามานุกรมขนบประเพณีไทย หมวดพระราชพิธีและรัฐพิธี. กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร, 2546.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. การเมืองไทยสมัยพระนารายณ์. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน, 2539.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. ประวัติศาสตร์รัตนโกสินทร์ในพระราชพงศาวดารอยุธยา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์บรรณกิจ, 2523.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. ระหว่างสถาบันและองค์พระมหากษัตริย์. ศิลปวัฒนธรรม 22, 7 (พฤษภาคม 2544): 50-53.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. โลกของนางนพมาศ. ใน ปากไก่และใบเรือ : ว่าด้วยการศึกษาประวัติศาสตร์วรรณกรรมต้นรัตนโกสินทร์, หน้า 407-499. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: แพรวสำนักพิมพ์, 2538.
- นิยะดา เหล่าสุนทร. กฎมนเทียรบาล. ใน พินิจวรรณกรรม : รวมบทความทางวิชาการด้านวรรณคดีและภาษา (ศึกษาจากต้นฉบับ), หน้า 191-245. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แม่คำผาง, 2535.
- นุชนารถ กิจงาม. พระราชพิธีบรมราชาภิเษก : ประวัติศาสตร์จารีตประเพณีจากพระราชนิพนธ์ “ขอพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2”. กรุงเทพมหานคร: สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร, 2546.
- บาราบปรปักษ์, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ากรมพระ. โคลงพระราชพิธีทวาทศมาส. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร, 2545.
- แบรดเลย์, แคนบิช. อักษรภิธานศัพท์. กรุงเทพมหานคร: องค์การคำครุสภา, 2514.

- แบส, เดอะ. บันทึกความทรงจำของบาทหลวงเดอะแบสเกี่ยวกับชีวิตและมรณกรรมของก๊องสตันซ์
 ฟอร์ดคอน เอกอัครมหาเสนาบดีแห่งพระนารายณ์, พระเจ้ากรุงสยาม. แปลโดย สันต์
 ท. โกมลบุตร. พระนคร: โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์, 2528.
- ป, ศาสตรี. รายงานสำรวจตำราพระราชพิธีพราหมณ์สยาม. พระนคร: โรงพิมพ์พระจันทร์, 2474.
 (พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงสมรรัตนศิริเชษฐ โปรดให้พิมพ์เป็นมิตรพลีขึ้นปีใหม่,
 2474).
- ปริมาณุชิตชิโนรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระ. ลิลิตกระบวนพยุหยาตราทางชลมารค
 และสถลมารค. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ประกาศพระเกียรติคุณสมเด็จพระมหาสมณเจ้า
 กรมพระปริมาณุชิตชิโนรส, 2539.
- ประชาภิกรจักร์, พระยา. พงศาวดารโยนก. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์คลังวิทยา,
 2516.
- ประชุมจดหมายเหตุสมัยอยุธยา. ภาค 1. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี,
 2510.
- ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ 80 จดหมายเหตุฟอร์บั้ง. พระนคร: โรงพิมพ์พระจันทร์, 2509.
 (พื้นเอก พระเจ้าบรมวงศ์เธอพระองค์เจ้าเฉลิมพลทิฆัมพร โปรดให้พิมพ์เป็นอนุสรณ์ใน
 งานพระราชทานเพลิงศพ พลตรีล้ม้า อุทยานานนท์ 12 มิถุนายน 2509).
- ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ 82 เรื่อง พระราชพงศาวดารกรุงสยามจากต้นฉบับของบริติชมิวเซียม
 กรุงลอนดอน. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร, 2537.
- ประชุมพงศาวดาร. เล่ม 9 ภาค 10 ตอนต้น. กรุงเทพมหานคร: องค์การค้าคุรุสภา, 2507.
- ประชุมพงศาวดาร. เล่ม 10 ภาค 12. กรุงเทพมหานคร: องค์การค้าคุรุสภา, 2507.
- ประชุมพงศาวดาร. เล่ม 14. ภาค 23. กรุงเทพมหานคร: องค์การค้าคุรุสภา, 2507.
- ประชุมพงศาวดาร. เล่ม 25 ภาค 43. กรุงเทพมหานคร: องค์การค้าคุรุสภา, 2511.
- ปรานี วงษ์เทศ. ประเพณี 12 เดือนในประวัติศาสตร์สังคมวัฒนธรรมเพื่อความอยู่รอดของคน.
 กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน, 2548.
- ประพฤทธิ์ สุกรัตน์เมธี และวินัย พงศ์ศรีเพียร. บทบาทของล้านนาในวิกฤติการณ์การเมือง
 ระหว่างรัฐในราชอาณาจักรลาว พ.ศ. 2002-2004. รวมบทความประวัติศาสตร์
 16 (กุมภาพันธ์ 2537): 98-110.
- ประภัสสร เขียวปัญญา. การศึกษาเปรียบเทียบคัมภีร์พระมุนุธรรมศาสตร์ฉบับภาษาสันสกฤตกับ
 ฉบับภาษามอญ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาสันสกฤต บัณฑิตวิทยาลัย
 มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2539.

- ปรีชา ช้างขวัญยืน. ผู้แปล. คัมภีร์มนุษยธรรมศาสตร์ฉบับของพระเจ้าวาศร. รัฐศาสตร์สาร 12-13 (2529-2530): 236-292.
- ปรีดี พิศภูมิวิถี, จิราธร ชาตศิรี และพิมพ์พรรณ ลำยอง. กฎมณเฑียรบาล : ความสำคัญโครงสร้างและเนื้อหา. ใน เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง กฎหมายตราสามดวง : เว้นส่งสังคัมไทย ครั้งที่ 2, เอกสารลำดับที่ 1. 3-4 ตุลาคม 2546 ณ ห้องประชุมหอสมุดแห่งชาติ กรุงเทพมหานคร.
- ปัญญา บริสุทธี. วิเคราะห์วรรณคดีไทยโดยประเภท. กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน, 2534.
- ปาฐกถาพิเศษ เรื่อง โครงสร้างกฎหมายตราสามดวงในมุมมองของนักประวัติศาสตร์ โดยพลตรี หม่อมราชวงศ์สุภวัฑฒ์ เกษมศรี ใน การสัมมนาประจำปีโครงการเมธีวิจัย อวูโส สกว. กฎหมายตราสามดวง : เว้นส่งสังคัมไทย ครั้งที่ 2. 3 ตุลาคม 2546 ณ ห้องประชุมสำนักหอสมุดแห่งชาติ กรุงเทพมหานคร
- ปินโต, แฟร์นันด์ มังเดซ. การท่องเที่ยวผจญภัยของแฟร์นันด์ มังเดซ ปินโต ค.ศ. 1537-1558. แปลโดย สันต์ ท. โกมลบุตร. กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร, 2526.
- ปุมราชธรรม. กรุงเทพมหานคร: กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์, 2545.
- ผาสุข อินทราวุช. ช้าง : สัตว์ที่มนุษย์ยกย่อง. หน้าจั่ว 2 (มกราคม 2547): 5-13.
- พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นานมีบุ๊คส์-พับลิเคชั่น, 2546.
- พจนานุกรมศัพท์วรรณคดีไทยสมัยสุโขทัย ไตรภูมิภคา. กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน, 2544.
- พจนานุกรมศัพท์วรรณคดีไทยสมัยอยุธยา โคลงยวนพ่าย. กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน, 2544.
- พจนานุกรมศัพท์วรรณคดีไทยสมัยอยุธยา ลิลิตโองการแข่งน้ำ. กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน, 2540.
- พรเพ็ญ อันตระกูล. กฎหมายตราสามดวง : ข้อสังเกตเรื่องอักษรวิธี. ใน กฎหมายตราสามดวงกับสังคัมไทย, หน้า 119-133. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2535.
- พรเพ็ญ อันตระกูล. ผู้หญิงไทยในกฎหมายตราสามดวง : จากผู้หญิงเป็นใหญ่ถึงผู้หญิงเป็นควายผู้ชายเป็นคน. วารสารอักษรศาสตร์ 33,1(มกราคม - มิถุนายน 2546): 246-302.
- พรภิรมย์ เอี่ยมธรรม. ไพเราะในสมัยอยุธยา. ใน จักรทิพย์ นาถสุภา และสมภพ มานะรังสรรค์ (บรรณาธิการ), ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทยจนถึง พ.ศ. 2484, หน้า 47-68. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2527.

- พระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐ. ใน ประชุมพงศาวดาร ฉบับกาญจนาภิเษก. เล่ม 1, หน้า 209-233. กรุงเทพมหานคร: กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร, 2542.
- พระราชพงศาวดารกรุงธนบุรี ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม). ใน ประชุมพงศาวดาร ฉบับกาญจนาภิเษก. เล่ม 3, หน้า 475-541. กรุงเทพมหานคร: กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร, 2542.
- พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1 ของเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ (ขำ บุนนาค) สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงตรวจชำระและทรงนิพนธ์อธิบาย. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร: กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร, 2545.
- พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับปลื้มหมายเลข 2/104. ใน วินัย พงศ์ศรีเพียร (บรรณาธิการ), ความยกย่องของประวัติศาสตร์ : พิพิธนิพนธ์เชิดชูเกียรติศาสตราจารย์หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล, หน้า 173-228. กรุงเทพมหานคร: คณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์-ไทย, 2539.
- พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม). ใน ประชุมพงศาวดารฉบับกาญจนาภิเษก. เล่ม 3, หน้า 213-452. กรุงเทพมหานคร: กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร, 2542.
- พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม 1. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์คลังวิทยา, 2516.
- พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม 2. พระนคร: โอเดียนสโตร์, 2505.
- “พระราชพิธีทวาทสมาสกรุงเก่าและกรุงกัมโพชา”. หอสมุดแห่งชาติ ส่วนภาษาโบราณ หมวดพระราชพิธี. เลขที่ 480 ม. 59.
- พัฒนพงศ์ ประคัลภ์พงศ์. จดหมายเหตุการเดินทางของโดเม ปีเรส ตอนที่เกี่ยวกับสยาม. ใน วินัย พงศ์ศรีเพียร (บรรณาธิการ), ข้อมูลประวัติศาสตร์ไทยสมัยอยุธยา, หน้า 1-7. นครปฐม: ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2528.
- พิทยลาภพฤฒิยากร, พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่น. ท้าววรจันทร์ (เจ้าจอมมารดาวาด ในรัชกาลที่สี่). รวมบทความประวัติศาสตร์ 25 (2546): 13-48.
- พิทยลาภพฤฒิยากร, พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่น. เรื่องฉากลอยรดน้ำในพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท. ม.ป.ท., ม.ป.ป.
- พิธีต่าง ๆ ในศาสน์สมเด็จพระเจ้า. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เจริญธรรม, 2520. (พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพพระอำนวยการสัณห์ (ฉัตร บุญสุขานนท์) 12 มีนาคม 2520).

- พิมพ์พรรณ ไพบูลย์หวังเจริญ. กฎหมายตราสามดวง : การศึกษาค้นฉบับตัวเขียนและฉบับตัวพิมพ์. ใน วินัย พงศ์ศรีเพียร (บรรณาธิการ), กฎหมายตราสามดวง : แฉ่งส่องสังคมไทย ผลงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ ลำดับที่ 1 สถานภาพกฎหมายตราสามดวง, หน้า 33-60. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เฟื่องฟ้า, 2547.
- พิเศษ เจียจันทร์พงษ์. เครื่องราชกกุธภัณฑ์ (พื้นเมือง). ศิลปวัฒนธรรม 20,8 (มิถุนายน 2547): 110-117.
- ไพโรจน์ เกษแม่นกิจ. ผู้แปล. บันทึกเรื่องสัมพันธ์ไมตรีระหว่างประเทศไทยกับนานาประเทศในศตวรรษที่ 17. เล่ม 1. กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร, 2512.
- ฟลอริส, ปีเตอร์ วิลเลียมสัน. จดหมายเหตุปีเตอร์ วิลเลียมสัน ฟลอริส (Peter Williamson Floris) : การใช้เอกสารต่างประเทศสอวินิจฉัยพระราชพงสาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพระราชหัตถเลขา เฉพาะรัชกาลสมเด็จพระเอกาทศรถ/อินทราชา/“ทรงธรรม” (ค.ศ.1610-1628). แปลโดย อนันต์ชัย เลาหะพันธุ์, วินัย พงศ์ศรีเพียร อธิบายความ อักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร 8,1 (2528): 5-30.
- ฟาน ฟลีต. รวมบันทึกประวัติศาสตร์อยุธยาของฟาน ฟลีต (วัน วลีต). กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร, 2546.
- มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. เทพเจ้าและสิ่งน่ารู้. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ศรีปัญญา, 2547.
- มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. เรื่องพระสุนทศปและมีเรื่องพิธิอัคนิษโฎมและพิธิราชสุยาภิเษกโดยสังเขป. ม.ป.ท., 2484. (หม่อมเจ้าจงกลณี วัฒนวงศ์ ทรงพิมพ์แจกในงานพระราชทานเพลิงศพหม่อมเชื้อ วัฒนวงศ์ ในพระเจ้าบรมวงศ์เธอชั้น 4 กรมขุนมรุพงศ์ศิริพัฒน์ 2484).
- มณีปิ่น พรหมสุทธิรักษ์. ชักนาคศึกดำบรรพ์และพระราชพิธิอินทราชาภิเษก. ในวินัย พงศ์ศรีเพียร (บรรณาธิการ), ศรีขไมยจารย์, หน้า 107-121. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เฟื่องฟ้าพรินต์จิง, 2546.
- มหามกุฎราชวิทยาลัย. ผู้จัดพิมพ์. พระสูตรและอรรถแปล ที่มณิกาย ปาฎิกวรรค. เล่ม 3 ภาคที่ 1. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กิตติวรรณ, 2525.
- มหามกุฎราชวิทยาลัย. ผู้จัดพิมพ์. พระสูตรและอรรถถกถาแปล ที่มณิกาย ปาฎิกวรรค. เล่ม 3 ภาคที่ 2. กรุงเทพมหานคร: ศิวพร, 2525.
- มหามกุฎราชวิทยาลัย. ผู้จัดพิมพ์. พระสูตรและอรรถถกถาแปล มัชฌิมนิกาย อูปริปินณาสด. เล่ม 3 ภาคที่ 2. กรุงเทพมหานคร: เฉลิมชาฎการพิมพ์, 2525.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. ผู้จัดพิมพ์. พระสูตรและอรรถกถาแปล อังคุตตรนิกาย ปัญจก-นักกนิบาต.

เล่ม 3. กรุงเทพมหานคร: เฉลิมชาฎการพิมพ์, 2537.

มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง. ผู้จัดพิมพ์. ประมวลกฎหมาย รัชกาลที่ 1 จุลศักราช 1166

พิมพ์ตามฉบับหลวง ตรา ๓ ดวง. 3 เล่ม. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์
เรือนแก้วการพิมพ์, 2529.

มานพ ถาวรวัฒน์สกุล. การกำหนดอายุกฎหมายในกฎหมายตราสามดวง. ใน วินัย พงศ์ศรีเพียร
(บรรณาธิการ), ความยกย่องในอดีต : พิพิธนิพนธ์เชิดชูเกียรติพลตรี หม่อมราชวงศ์

สุภวัณย์ เกษมศรี, หน้า 169-227. กรุงเทพมหานคร: เอกสารชุดครรถองไทย ลำดับที่ 1, 2537.

มานพ ถาวรวัฒน์สกุล. การกำหนดอายุของบทกฎหมายเฉพาะในบานแผนกของพระอัยการ
ลักษณะต่าง ๆ ที่ปรากฏในกฎหมายตราสามดวง ด้วยการวิเคราะห์และตรวจสอบระบบ

ศักราชและพระนามในบานแผนก. ใน เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการเรื่อง
อยุธยา : มิติใหม่ทางการศึกษา. 13-14 สิงหาคม 2535 ณ ศูนย์ศึกษาประวัติศาสตร์อยุธยา
จ.พระนครศรีอยุธยา. (เอกสารอัดสำเนา)

มานพ ถาวรวัฒน์สกุล. ขุนนางอยุธยา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2536.

มานพ ถาวรวัฒน์สกุล. ราโชวาทชาฎก : บทนำ. รวมบทความประวัติศาสตร์ 14 (2535): 1-6.

มานพ ถาวรวัฒน์สกุล. เอกสารประกอบการสอนรายวิชา 415 210 ประวัติศาสตร์อยุธยา. ม.ป.ท.,
2536. (เอกสารอัดสำเนา)

มานิส ปิยะสิงห์. ศึกษาลักษณะสังคมไทย : วิเคราะห์จากบทลงโทษในกฎหมายตราสามดวง.

วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต, สาขาวิชาประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2521.

ไมเคิล ไรท์. พระราชพิธี 12 เดือนในกฎมณเฑียรบาล ภาคที่ 1-8. ศิลปวัฒนธรรม 19,9-20, 4

(กรกฎาคม 2541-กุมภาพันธ์ 2542) : 66-67, 68-69, 68-70, 68-70, 68-70, 68-69, 72-74, 72-74.

บุพร แสงทักษิณ. เครื่องเบญจราชกกุธภัณฑ์และเครื่องสูง. กรุงเทพมหานคร: องค์การค้าคุรุสภา, 2539.

โยเนะ โอ อิชิอิ. พระธรรมสาตราไทย. ใน กฎหมายตราสามดวงกับสังคมไทย, หน้า 9-42. แปลโดย

นิธิ เอียวศรีวงศ์. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2535.

รวมเรื่องราวชาติไทย ธรรมเนียมราชตระกูลในกรุงสยาม พระราชานุกิจ และอธิบายว่าด้วยศเจ้า.

พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: เอดิสัน เพรส โปรดักส์, 2546. (พิมพ์ในงานพระราชทาน
เพลิงศพ พลอากาศตรีจ้านง สุสสรณ์มาลัย 13 ธันวาคม 2546).

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, 2541.

ราชনীติ-ธรรมเนียม. กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน, 2537.

- ราชบุรีดิเรกฤทธิ์, พระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่น. กฎหมายสำหรับผู้พิพากษาแลทนายว่าความ. เล่ม 2. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กองละหุโทษกรุงเทพฯ, 120.
- ราโชวาทชาฎก. พระนคร: โรงพิมพ์สามมิตร, 126. (พิมพ์แจกอุทิศกุศลให้แก่พระยาโอวาทวรกิจ (แก่น เปรี๊ญ) มีนาคม 126).
- รายงานการประชุมคณะอนุกรรมการชำระกฎหมายตราสามดวง ครั้งที่ 10/2545 วันศุกร์ที่ 28 มิถุนายน 2545 ณ ห้องประชุม 1 ราชบัณฑิตยสถาน.
- รายงานการประชุมคณะอนุกรรมการชำระกฎหมายตราสามดวง ครั้งที่ 11/2545 วันศุกร์ที่ 12 กรกฎาคม 2545 ณ ห้องประชุม 1 ราชบัณฑิตยสถาน.
- รายงานการประชุมคณะอนุกรรมการชำระกฎหมายตราสามดวง ครั้งที่ 8/2546 วันศุกร์ที่ 13 มิถุนายน 2546 ณ ห้องประชุม 1 ราชบัณฑิตยสถาน.
- รายงานการประชุมคณะอนุกรรมการชำระกฎหมายตราสามดวง ครั้งที่ 17/2546 วันศุกร์ที่ 21 ธันวาคม 2546 ณ ห้องประชุม 1 ราชบัณฑิตยสถาน.
- รายงานการประชุมคณะอนุกรรมการชำระกฎหมายตราสามดวง ครั้งที่ 18/2546 วันศุกร์ที่ 12 ธันวาคม 2546 ณ ห้องประชุม 1 ราชบัณฑิตยสถาน.
- รายงานการประชุมคณะอนุกรรมการชำระกฎหมายตราสามดวง ครั้งที่ 1/2547 วันศุกร์ที่ 30 มกราคม 2547 ณ ห้องประชุม 1 ราชบัณฑิตยสถาน.
- รายงานการประชุมคณะอนุกรรมการชำระกฎหมายตราสามดวง ครั้งที่ 2/2547 วันศุกร์ที่ 6 กุมภาพันธ์ 2547 ณ ห้องประชุม 1 ราชบัณฑิตยสถาน.
- รายงานการประชุมคณะอนุกรรมการชำระกฎหมายตราสามดวง ครั้งที่ 7/2547 วันศุกร์ที่ 30 เมษายน 2547 ณ ห้องประชุม 1 ราชบัณฑิตยสถาน.
- รายงานการประชุมคณะอนุกรรมการชำระกฎหมายตราสามดวง ครั้งที่ 8/2547 วันศุกร์ที่ 21 พฤษภาคม 2547 ณ ห้องประชุม 1 ราชบัณฑิตยสถาน.
- รายงานการประชุมคณะอนุกรรมการชำระกฎหมายตราสามดวง ครั้งที่ 11/2547 วันศุกร์ที่ 2 กรกฎาคม 2547 ณ ห้องประชุม 1 ราชบัณฑิตยสถาน.
- เรื่องมหาดเล็กของกรมศิลปากร. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พระจันทร์, 2517. (พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพพันเอกนายวรการบัญชา (บุญเกิด สุตันตานนท์) 4 พฤศจิกายน 2517).
- ลัทธิธรรมเนียมต่าง ๆ ภาคที่ 15. ใน ลัทธิธรรมเนียมต่าง ๆ. เล่มจบ, หน้า 1-142. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์คลังวิทยา, 2515.
- ลัทธิธรรมเนียมต่าง ๆ ภาคที่ 26. กฎมนเทียรบาลพม่า. ใน ลัทธิธรรมเนียมต่าง ๆ. เล่มจบ, หน้า 829-880. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์คลังวิทยา, 2515.

- ลา ลูแบร์, เดอ. จดหมายเหตุลา ลูแบร์ฉบับสมบูรณ์. เล่ม 1-2. แปลโดย สันต์ ท. โกมลบุตร.
พระนคร: สำนักพิมพ์ก้าวหน้า, 2510.
- ลำพวรรณ น่วมบุญลือ. สิทธิและหน้าที่ของสตรีตามกฎหมายไทยในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์.
วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์-
มหาวิทยาลัย, 2519.
- แลงกาต์, ร. ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย. 2 เล่ม. ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และวิมลย์ พงศ์พัฒน์ดำนนท์.
บรรณาธิการ. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2526.
- วรรณกรรมสมัยอยุธยาตอนกลาง. กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร, 2530.
- วรรณกรรมสมัยอยุธยาตอนต้น. กรุงเทพมหานคร: กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์, 2529.
- วิทิตชากว่าด้วยราชธรรม 38 คถา. พระนคร: โรงพิมพ์พระจันทร์, 2470. (สมเด็จพระราชปิตุลา-
บรมพงศาภิมุขโปรดพิมพ์, 2470).
- วินัย พงศ์ศรีเพียร. การปกครองหัวเมืองของไทยสมัยอยุธยาตอนปลาย. ใน วินัย พงศ์ศรีเพียร
(บรรณาธิการ), จดุดินสัณนิยาจารย์, หน้า 259-292. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เฟื่องฟ้า
พรินติ้ง, 2547.
- วินัย พงศ์ศรีเพียร. ความรู้เรื่องสถาบันพระมหากษัตริย์และ “กฎมณเฑียรบาล”. ใน สุจิตต์เนื่อง
ในโอกาสสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์
ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เสด็จเป็นประธานในงานประชุมสัมมนาทางวิชาการเรื่อง
กฎหมายตราสามดวง : แว่นส่องสังคมไทย เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระพุทธ
ยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ในโอกาสที่กฎหมายตราสามดวง มีอายุครบ 200 ปี และ
เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ในโอกาสที่ทรงครอง
สิริราชสมบัติปีที่ 60 ในพุทธศักราช 2548 และการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์หนังสือ
กฎมณเฑียรบาล ฉบับเฉลิมพระเกียรติ 13 กรกฎาคม 2548 ณ ห้องคริสตัลบอลรูม
โรงแรมวันนารามาดา กรุงเทพมหานคร. ม.ป.ท., 2548.
- วินัย พงศ์ศรีเพียร. ความสำคัญของ ‘กฎมณเฑียรบาล’ ในการมองประวัติศาสตร์ไทย. อักษรศาสตร์
มหาวิทยาลัยศิลปากร 1(2529): 57-74.
- วินัย พงศ์ศรีเพียร. ความสำคัญของ “กฎหมายตราสามดวง : แว่นส่องสังคมไทย”. ใน
วินัย พงศ์ศรีเพียร (บรรณาธิการ), กฎหมายตราสามดวง : แว่นส่องสังคมไทย ผลงานวิจัย
ฉบับสมบูรณ์ ลำดับที่ 1 สถานภาพกฎหมายตราสามดวง, หน้า 1-32. กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์เฟื่องฟ้า พรินติ้ง, 2547.

- วินัย พงศ์ศรีเพียร. อโยชขปุระ-ศรีโยสธร. ใน วินัย พงศ์ศรีเพียร (บรรณาธิการ), ความมกยอกยอน
ของประวัติศาสตร์ : พิพิธนพนธ์เชดชุกเกียรติศาสตราจารย์หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล,
หน้า 3-100. กรุงเทพมหานคร: รุ่งแสงการพิมพ์, 2539.
- วินัย พงศ์ศรีเพียร, บรรณาธิการ. กฎมณเฑียรบาล ฉบับเฉลิมพระเกียรติ. กรุงเทพมหานคร:
โครงการวิจัยเมธีวิจัยอาวุโส สกว. กฎหมายตราสามดวง : ประมวลกฎหมายไทยในฐานะ
มรดกโลก, 2548.
- วินัย พงศ์ศรีเพียร, บรรณาธิการ. ประชุมศิลปจารึกภาคที่ 7 : ประมวลจารึกที่พบในประเทศไทย
และต่างประเทศ. กรุงเทพมหานคร: ศักดิโสภากการพิมพ์, 2534.
- วินัย พงศ์ศรีเพียร และศศิกานต์ คงศักดิ์. ภาษาอักษณาไสย. กรุงเทพมหานคร: กองทุนพลโตคำเนริ
เลชะกุล เพื่อประวัติศาสตร์, 2549.
- วิญญู เครื่องาม. กฎมณเฑียรบาลในระบบกฎหมายไทย. ใน รวมบทความทางวิชาการในโอกาส
ครบรอบ 84 ปี ศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์, หน้า 75-114. กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2534.
- วิสุทธ์ บุญกุล. จาณักยะ. ใน วินัย พงศ์ศรีเพียร (บรรณาธิการ), จัดุต้นสนียาจารย์, หน้า 25-45.
กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เฟื่องฟ้า พรินดิง, 2547.
- วิสุทธ์ บุญกุล. ประเภทวรรณคดีสันสกฤตจากสังหิตาถึงธรรมศาสตร์. ใน วินัย พงศ์ศรีเพียร
(บรรณาธิการ), ศรีขไมยาจารย์, หน้า 13-33. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เฟื่องฟ้า
พรินดิง, 2546.
- เวลส์, ควอริช. การปกครองและการบริหารของไทยสมัยโบราณ. แปลโดย กาญจณี สมเกียรติกุล
และยุพา ชุมจันทร์. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และ
มนุษยศาสตร์, 2519.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. กฎหมายตราสามดวงกับความเชื่อของไทย. ใน กฎหมายตราสามดวงกับ
สังคมไทย, หน้า 91-113. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรม
แห่งชาติ, 2535.
- ศิริพร คาบเพชร. พระไอยการกระบดศึก. เอกสารประกอบการประชุมสัมมนาทางวิชาการเรื่อง
กฎหมายตราสามดวง : แวนต่องสังคมไทย ครั้งที่ 5 การน้อราษฎ์บังหลวงกับความมั่นคง
ของรัฐไทย 28-29 กรกฎาคม 2548 เสนอ ณ โรงแรมวันนารามาดา กรุงเทพมหานคร.
- ศิลปากร, กรม. จักกวาพทีปนี. กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร, 2523.
- ศิลปากร, กรม. ไตรภูมิโลกวินิจฉยถา ฉบับที่ 2. กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร, 2520.
- ศิลปากร, กรม. โลกที่ปกสาร. กรุงเทพมหานคร: สหประชาพาณิชย์, 2529.

ศิลปากร, กรม. **โลกบัญญัติ**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อักษรไทย, 2528.

ศิวาจารย์กวีคฑาพมณี. ใน **ประชุมพงศาวดารฉบับกาญจนานิกษก**. เล่ม 3, หน้า 195-201.

กรุงเทพมหานคร: กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร, 2542.

ศิวาจารย์กวีคฑาพมณี. ใน **ประชุมพงศาวดาร ฉบับกาญจนานิกษก**. เล่ม 3, หน้า 141-151. กรุงเทพมหานคร: กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร, 2542.

ศิวาจารย์กวีคฑาพมณี. ใน **ประชุมพงศาวดาร ฉบับกาญจนานิกษก**. เล่ม 3, หน้า 37-69.

กรุงเทพมหานคร: กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร, 2542.

ศุภรัตน์ เลิศพาณิชย์กุล. **ระบบศักดินา. วารสารธรรมศาสตร์ 6 (มิถุนายน-กันยายน 2519): 22-36.**

สเคาเต็น, โยสต์. **จดหมายเหตุของโยสต์ สเคาเต็นในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าทรงธรรมและสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง**. ใน **ประชุมพงศาวดาร ฉบับกาญจนานิกษก**. เล่ม 1, หน้า 255-281.

กรุงเทพมหานคร: กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร, 2542.

สมบัติ จันทรวงศ์และชัยอนันต์ สมุทวณิชย์. **ความคิดทางการเมืองและสังคมไทย**.

กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์บรรณกิจ, 2523.

สมภพ ภิรมย์, น.อ. **พระเมรุมาศ พระเมรุ และเมรุ สมัยกรุงรัตนโกสินทร์**. พิมพ์ครั้งที่ 3.

กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อมรินทร์, 2539.

สมมติอมรพันธุ์, **พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระ. ประกาศการพระราชพิธี**. เล่ม 1.

กรุงเทพมหานคร: องค์การตำราสุสภา, 2508.

สมุทรโฆษคำฉันท์. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร, 2523.

สาส์นสมเด็จพระเจ้า. เล่ม 1. กรุงเทพมหานคร: องค์การตำราสุสภา, 2505.

สาส์นสมเด็จพระเจ้า. เล่ม 10. กรุงเทพมหานคร: องค์การตำราสุสภา, 2504.

สาส์นสมเด็จพระเจ้า. เล่ม 14. กรุงเทพมหานคร: องค์การตำราสุสภา, 2504.

สุจิตต์ วงษ์เทศ. **การละเล่นในกฎมณเฑียรบาล**. ใน **กฎหมายตราสามดวงกับสังคมไทย**, หน้า 141-177. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2535.

สุจิตต์ วงษ์เทศ. **กุลาตีไม้ในกฎมณเฑียรบาล**. **ศิลปวัฒนธรรม 20,6 (เมษายน 2542): 32-33.**

สุทธิลักษณ์ อำพันวงศ์. **ข้างไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน, 2537.

สุนทร ชูตินทรานนท์. **จักรพรรดิราช: ความคิดทางการเมืองเบื้องหลังสงครามไทยรบพม่า (พ.ศ. 2081-พ.ศ. 2397)**. ใน **พม่ารบไทย: ว่าด้วยการสงครามระหว่างไทยกับพม่า**, หน้า 97-142. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน, 2542.

- สุนทร ชุตินทรานนท์. ลิลิตโองการแข่งน้ำและพระราชพิธีถือน้ำพิพัฒน์สัตยา. วารสารธรรมศาสตร์ 9, 1(กรกฎาคม - กันยายน 2522): 32-52.
- สุภรณ์ อัสวสัน โสภณ. ผู้แปล. บันทึกเรื่องสัมพันธ์ภาพระหว่างกรุงสยามกับนานาประเทศในคริสต์ศตวรรษที่ 17. เล่ม 3. กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร, 2522.
- สุภาพรณ ณ บางช้าง. ขนบธรรมเนียมประเพณี : ความเชื่อและแนวทางการปฏิบัติในสมัยสุโขทัยถึงสมัยอยุธยาตอนกลาง. กรุงเทพมหานคร: โครงการเผยแพร่ผลงานวิจัยฝ่ายวิจัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535.
- สุเมธ ชุมสาย ณ อยุธยา. พระเมรุมาศ. ศิลปวัฒนธรรม 6, 6 (เมษายน 2528): 62-67.
- สุวีร์รัตน์ ทองคงอ่วม. การวิเคราะห์วรรณคดีประวัติศาสตร์ประเภทสดุดีวีรกรรม. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2542.
- สุวรรณภูมิทานวจนาลังการ. เล่ม 2. พระนคร: โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2484.
(พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพเจ้าพระยาวรพงศ์พิพัฒน์ (หม่อมราชวงศ์เย็น อิศรเสนา) 2484).
- เสกสรร ประเสริฐกุล. รัฐไทยในกฎหมายตราสามดวง. ใน กฎหมายตราสามดวงกับสังคมไทย, หน้า 73-83. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2535.
- เสนีย์ ปราโมช, ม.ร.ว. กฎหมายสมัยอยุธยา. พระนคร: ศิวพร, 2510.
- เสมอ บุญมา. ภาษาบาลีสันสกฤตในกฎหมายตราสามดวง. เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการกฎหมายตราสามดวง : แว่นส่องสังคมไทย ครั้งที่ 4. 18-19 พฤศจิกายน 2547 เสนอ ณ โรงแรมเอส.ดี.อเวนิว กรุงเทพมหานคร.
- แสงสุรย์ ลดาวัลย์, ม.ร.ว. พระราชพิธีบรมราชาภิเษกสมัยกรุงรัตนโกสินทร์, กรุงเทพมหานคร: สำนักพระราชเลขานุการนายกรัฐมนตรี, 2527.
- อคิน รพีพัฒน์, ม.ร.ว. สังคมไทยในกฎหมายตราสามดวง : โครงสร้างในกระดองกฎหมาย. ใน กฎหมายตราสามดวงกับสังคมไทย, หน้า 43-58. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2535.
- อคิน รพีพัฒน์, ม.ร.ว. สังคมไทยในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ พ.ศ. 2325-2416. แปลโดย ม.ร.ว.ประกายทอง สิริสุข และพรณี สรุงบุญมี. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2518.
- อนันตญาณ และคณามิสสกะ. ราชনীติพากย์บาลีและพากย์ไทย. แปลโดย กิม (ทอง) หงส์ถาวรณณ์. พระนคร: โรงพิมพ์ประยูรวงศ์, 2509. (พิมพ์ในงานพระราชเพลิงศพ พลโทพระยา ศรีสรรราชภักดี (ม.ร.ว.ฉาย กำภู) มีนาคม 2509).

อภิรักษ์ สงเคราะห์. สถาบันกษัตริย์เขมรโบราณจนถึงคริสต์ศตวรรษที่ 13. สารนิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต, สาขาวิชาประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2544.

อักษรานุกรมประวัติศาสตร์ไทยอักษร ก. เล่ม 1. กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร, 2526.

อศฺวโฆษ. มหาเทพยพุทธจริต. แปลโดย กรุณา กุศลาลัย และเรื่องอุไร จุตเสน. พระนคร:
โรงพิมพ์ไทยเขมม, 2492. (พิมพ์ในงานพระเมรุจอมพลสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ
เจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต 10 เมษายน 2493).

ฮามิลตัน, อเล็กซานเดอร์. จดหมายเหตอเล็กซานเดอร์ ฮามิลตันเกี่ยวกับราชอาณาจักรสยาม.
แปลโดย สุพรรณณี กาญจนยัญญิตติ. อักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร 11, 1(2531): 42-77.

ไฮน์ - เกลเดิน, รอเบิต. แนวคิดเกี่ยวกับรัฐและสถาบันกษัตริย์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้. แปลโดย
นิธิ เอียวศรีวงศ์. สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 6, 1(เมษายน - กันยายน 2525): 1-21.

ภาษาอังกฤษ

Basham, A.L. *The wonder that was India*. Calcutta : Fontana Books, 1982, p.82. อ้างถึงใน
วินัย พงศ์ศรีเพียร. บรรณาธิการ. กฎหมายตราสามดวง : แฉ่นส่องสังคมไทย ผลงานวิจัย
ฉบับสมบูรณ์ ลำดับที่ 1 “สถานภาพการศึกษากฎหมายตราสามดวง. กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์เฟื่องฟ้า พรินติ้ง, 2547.

Busakorn Lailert. *The Ban Phulu Luang Dynasty 1688-1767 : A study of the Thai
monarchy during the closing years of the Ayuthaya period*. Ph.D.Thesis, School of
Oriental and African Studies, University of London, 1972.

Choudhary, Radhakrishna. *Kautilya's political ideas and institutions*. Varanasi :
The Chowkhamba Sanskrit Series Office, 1971.

Chou Ta - Kuan. *The customs of Cambodia*. 3rd ed. Bangkok : The Siam Society, 1993.

Cruyssen, Dirk van der. *Jacques de Coutre and Jacques de Bourges, authors of the first
descriptions of Siam by travellers from the Low Countries and France*. ICTS,
1993. (unpublished paper)

Dhani Nivat, Prince. The old Siamese conception of the monarchy. *Journal of the Siam Society*
36, 2(December 1947): 91-106.

Dhiravat na Pombejra. *A political history of Siam under the Prasatthong Dynasty 1629-1688*.
Ph.D. thesis, School of Oriental and African Studies, University of London, 1984.

- Dhiravat na Pombejra. **Court, company, and campong : Essays on the VOC presence in Ayutthaya.** Bangkok : Amarin Printing Group, 1992.
- Dhiravat na Pombejra. **Siamese court life in the seventeenth century as depicted in European sources.** Bangkok : Faculty of Arts Chulalongkorn University International Series No.1, 2001.
- Dhiravat na Pombejra. VOC employees and their relationships with Mon and Siamese women: A case study of Osoet Pegua, in Barbara Watson Andaya (ed.), **Other pasts : Women, gender and history in early modern Southeast Asian**, pp. 195-214, 310-313. Hawaii : Center for Southeast Asian Studies, 2000.
- Dowson, John. A classical dictionary of Hindu mytholog & religion. thirteen the impression. New Delhi : Rupa & co., 2001, p. 312. อ้างถึงใน ปัทมา ทีมนประเสริฐกุล. ภาพลักษณ์พระมหากษัตริย์ไทยในวรรณคดีสมัยอยุธยา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2547.
- Gonda, J. Ancient Indian kingship from the religious point of view. **Numen** 3, 1- 4, 2 (January 1956, April 1956, January 1957, April 1957): 36-71, 122-155, 24-58, 127-164.
- Heine - Geldern, Robert. **Conceptions of state and kingship in Southeast Asian.** Ithaca: Cornell University, 1956.
- Heuvel, Theodorus Jacobus van den. A journey to Wat Phra Phutthabat, 1737. Translated by S.A.W. Mottau and Remco Raben. in **In the king's trail : An 18th century Dutch journey to the Buddha's Footprint**, pp. 11-41. Bangkok : The Royal Netherlands Embassy, 1997.
- Kautilya. **The Arthashastra.** Editor and Translated by L.N. Rangarajan. New Delhi: Penguin Books, 1992.
- Kraan, Alfons van der. Diary of the picnic incident (1636-1637). In **Van Vliet's Siam**, pp.37-88. Chiang Mai : Silkworm Books, 2005.
- Kraan, Alfons van der. On company business : The Rijckloff van Goen mission to Siam, 1650. **Itinerario** 22, 2(1998): 42-84.
- Kulke, Hermann. **The devaraja cult.** Translated by Mabbett, I.W. New York : Data Paper Number 108 Southeast Asia Program Department of Asian Studies Cornell University, 1978.

- Mpu Prapanca. **Desawarnana (Nagarakrtagama)**. Translated by Stuart Robson. Leiden : KITLV Press, 1995, p.33. อ้างถึงใน วินัย พงศ์ศรีเพียร. บรรณาธิการ. **กฎหมายเทียรบาล ฉบับเฉลิมพระเกียรติ**. กรุงเทพมหานคร : โครงการวิจัยเมธีวิจัยอาวุโส สกว. กฎหมายตราสามดวง : ประมวลกฎหมายไทยในฐานะมรดกโลก, 2548.
- Olivelle, Patrick. **The law code of Manu : A new translation based on the critical edition by Patrick Olivelle**. Oxford : Oxford University Press, 2004.
- Pires, Tomé. **The suma oriental of Tomé Pires**. Translated by Armando Cortesao. London : The Hakluyt Society, 1994.
- Prasanna Kuman Acharya. **An encyclopaedia of Hindu architecture**. 2 nd ed. London: Oxford University Press, 1979, p. 343. อ้างถึงใน รสिता สีนเอกเอี่ยม. การศึกษาวัฒนธรรมการสร้างสรรคงานสถาปัตยกรรมไทยจากพระราชพงสาวดารกรุงศรีอยุธยา. หน้าจั่ว 2(มกราคม 2547): 77-99.
- Raben, Remco and Dhiravat na Pombejra. The Buddhist's Footprints and Wat Phra Phutthabat : Iconography, worship, and pilgrimage. in **In the king's trail : An 18th century Dutch journey to the Buddha's Footprint**, pp. 81-92. Bangkok : The Royal Netherlands Embassy, 1997.
- Sangermano. **The Burmese empire : A hundred years ago**. Westminster: Archibald Constable, 1984.
- Saroj Ratananimman, Phra. The golden meru. **Journal of the Siam Society** 36,2 (December 1947): 107-112.
- Sarva Daman Singh. The early development of kingship in pre-muslim India. in I.W. Mabbett (ed.), **Patterns of kingship and authority in traditional Asia**, pp. 85-107. London : Croom Helm, 1985.
- Schrieke, B. **Indonesian sociological studies**. Part two. The Hague : W. Van Hoeve, 1957, pp. 211-217. อ้างถึงใน วินัย พงศ์ศรีเพียร. บรรณาธิการ. **กฎหมายเทียรบาล ฉบับเฉลิมพระเกียรติ**. กรุงเทพมหานคร: โครงการวิจัยเมธีวิจัยอาวุโส สกว. กฎหมายตราสามดวง : ประมวลกฎหมายไทยในฐานะมรดกโลก, 2548.
- Scott, George J. **Gazetteer of upper Burma and the Shan States**, Part 1, Vol.II. Rangoon: Printed by the Superintendent, Government Printing Burma, 1900.
- Smith, George Vinal. **The Dutch in seventeenth - century Thailand**. De Kalb : Northern Illinois University, 1977.

- Smithies, Michael. ed. **The Chevalier de Chaumont and Abbe de Choisy : Aspects of the embassy to Siam 1685**. Chiang Mai, 1997, p.118. Cited in Dhiravat na Pombejra. **Siamese court life in seventeenth century as depicted in European sources**. Bangkok : Faculty of Arts Chulalongkorn University International Series No.1, 2001.
- Smithies, Michael and Dhiravat na Pombejra. Instructions given to the Siamese envoys sent to Portugal, 1684. **Journal of the Siam Society** 90, 1-2 (2002): 125-135.
- Spellman, John W. **Political theory of ancient India : A study of kingship from the earliest times to circa A.D. 300**. Oxford : Clarendon Press, 1964.
- Struys, Jan. The perillous and most unhappy voyages of John Struys....., Translated by John Morrison, London 1683. **Journal of the Siam Society** 94(2006): 177-209.
- Sunait Chutintaranond. Cakravartin : The ideology of traditional warfare in Siam and Burma, 1548-1605. Ph.D.thesis, Cornell University, 1990.
- Tambiah, S.J. **World conqueror and world renouncer**. London: Cambridge University Press, 1976.
- Vickery, Michael. Prolegomena to methods for using the Ayutthayan laws as historical material. **Journal of the Siam Society** 72, 1-2 (January - July 1984): 37-58.
- Vickery, Michael. The constitution of Ayutthaya and investigation into the Three Seals Code. In Huxley, Andrew (ed.), **Thai law : Buddhist law essays on the legal history of Thailand, Laos, and Burma**, pp. 133-210. Bangkok: white Orchid Press, 1996.
- Wade, Geoff . The Ming Shi - Lu as a source for Southeast Asian history -14th to 17th centuries : Appendix - summary of MSL references to Southeast Asia 1368-1505. Paper Presented at the 12th IAHA conference June 24-28 1991, Hong Kong.
- Wales, H.G. Quaritch. **Siamese state ceremonies : Their history and function**. London: Bernard Quaritch, 1931.
- Wyatt, David K. The Thai 'Kata Madiarapala' and Malacca. **Journal of the Siam Society** 55, 1-2 (January - July 1967) : 279-286.

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาวรพร ภูพงศ์พันธุ์ เกิดเมื่อวันที่ 3 พฤศจิกายน 2512 ณ จังหวัดนครปฐม สำเร็จการศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ปทุมวัน เมื่อปีการศึกษา 2535 สำเร็จการศึกษาหลักสูตรอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มหาวิทยาลัยศิลปากร เมื่อปีการศึกษา 2542 และเข้าศึกษาต่อหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปีการศึกษา 2545 ขณะที่ศึกษาได้รับทุนอุดหนุนการศึกษาจากโครงการผลิตและพัฒนาอาจารย์ ทบวงมหาวิทยาลัย ปัจจุบันเป็นพนักงานของมหาวิทยาลัย ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม

